בלחם הקלוקל בני כפויי טובה דכתיב [1]האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל אף משה רבינו לא רמזה להן לישראל אלא לאחר ארבעים שנה שנאמר [2]ואולך אתכם [א]במדבר ארבעים שנה וכתיב [3]ולא נתן ה' לכם לב וגו' אמר [ב]רבה ש"מ [ג]לא קאי איניש אדעתיה דרביה עד ארבעין שנין [ד]א"ר יוחנן משום רבי בנאה מאי דכתיב [4]אשריכם זורעי על כל מים משלחי רגל השור והחמור אשריהם ישראל בזמן שעוסקין בתורה ובגמילות חסדים יצרם מסור בידם ואין הם מסורים ביד יצרם שנאמר אשריכם זורעי על כל מים ואין זריעה אלא צדקה שנאמר [5]זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד [ה]ואין מים אלא תורה שנאמר [6]הוי כל צמא לכו למים משלחי רגל השור והחמור תנא דבי אליהו לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול וכחמור למשאוי: ג' ימים אסור לשאת ולתת עמהם וכו': ומי בעינן כולי האי והתנן [ו]בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתי לשחוט בתה מכרתי לשחוט ואלו הן עיו"ט האחרון של חג עיו"ט הראשון של פסח וערב עצרת וערב ר"ה וכדברי ר' יוסי הגלילי אף ערב יוה"כ בגליל התם דלאכילה סגיא בחד יומא הכא דלהקרבה בעינן תלתא יומי ולהקרבה סגי בתלתא יומי [ז](והתנן) [ח]שואלין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום רשב"ג אומר שתי שבתות אנן דשכיחי מומין דפסלי אפילו בדוקין שבעין בעינן תלתין יומין אינהו דמחוסר אבר אית להו בתלתא יומי סגי [ט]דא"ר אלעזר מנין למחוסר אבר דאסור לבני נח דכתיב [7]ומכל החי מכל בשר שנים מכל וגו' אמרה תורה הבא בהמה שחיין ראשי אברים שלה האי מיבעי ליה למעוטי טריפה דלא טריפה [8]מלחיות זרע נפקא הניחא למאן דאמר [י]טריפה [כ]אינה יולדת

אלא

כלחם הקלוקל. קל הוא המן ומפני שהיה נבלע בכל אבריהם ואינן יוצאין לחוץ קראוהו קלוקל ורגנו על כך והיא היתה להם טובה גדולה שלא היו צריכין לטרוח ולצאת שלש פרסאות לפנות דתניא (ט)(ברכות דף סב.) כשהן נפנין אין נפנין לא לצידיהן ולא לפניהן אלא לאחריהן ומחנה ישראל ג' פרסאות היה: **אשר נתתה עמדי.** לשון גנאי הוא שתולה הקלקלה במתנתו של מקום והוא עשאה לו לעזר: **לא רמזה.** לתוכחה זו אלא לאחר מ' שנה במשנה תורה בערבות מואב אמר להם ולא נתן לכם לב לדעת שתהיו יודעים לשאול מה היה מבקש מכם [אלמא] אף משה רבינו לא נזכר לתת על לבו דבר זה עד מ' שנה: **לא קאי איניש אדעתיה דרביה.** לדעת סוף דעתו ותבונתו עד מ' שנה שהרי משה לא רמזה לישראל עד מ' שנה: **משלחי רגל.** משלחים ומשליכין רגלי יצר הרע הבא על האדם מעליהם. יצר הרע קרוי אורח כדכתיב ויבא הלך לאיש העשיר (שמואל ב יב): **ומי בעינן כולי האי.** דחיישינן דזבין לה עובד כוכבים להאי בהמה לצורך יום אידו ג' ימים קודם לכן: **בהני ד' פרקים** מחזקינן ליה לאיניש דכל מאן דזבין בהמה שחיט לה ביומיה ומשום הכי קאמר אמה מכרתי לשחוט ולא תשחט אתה את הבת שאמכור משום אותו ואת בנו דביום אחד מחייב האחרון ואלו ימים א"א בלא בשר וקונין הכל: **ערב יו"ט האחרון של חג.** מפני שהוא יום השלמת קרבנות החג דתנן (י) מי שלא חג וכו': **וי"ד דניסן.** משום פסחים: **ערב עצרת.** משום שלמי חגיגה ועולת ראיה: **וכן לר"ה.** יום טוב הוא ואוכלין בשר: (כ)**ויוה"כ.** נמי משום כל האוכל ושותה בט' בו וכו'(ל): **בגליל.** היו רגילין להרבות שמחה יותר. קתני (א) ערב יום טוב אלמא לא זבין איניש מקמי סעודה אלא חד יומא ואילו מכרה אתמול לא היה מזהיר לו היום דהא אין אדם קונה ג' ימים קודם לכן לצרכי סעודת יום ג': **להקרבה.** לעבודת כוכבים עובד כוכבים מחזר אחריה ג' ימים: **בדוקין.** טיל"א בלע"ז: **דאסור לבני נח.** להקריב לגבוה ודומיא דקרבנות שנהגו אבותיהם לשמים הן נוהגין לעבודת כוכבים שלהן: **ומכל החי.** על שם שהיה עתיד נח להקריב מהן דכתי' ויקח מכל הבהמה הטהורה וגו' (בראשית ח):

תמים

יצרם מסור בידם. דריש ליה ממשלחי רגל דיצה"ר נקרא אורח כדכתיב ויבא הלך לאיש העשיר: **ומי** בעינן כולי האי. פירש רש"י וכי אדם רגיל כ"כ להעלות על לבו שמחתו וחגו לאסרו ג' ימים קודם לפי שהוא יום איד של עבודת כוכבים ומזכיר שם עבודת כוכבים תדיר בפיו ואזיל ומודי והתנן בד' פרקים וכו' ומסיק התם דלאכילה שאינו טרוד לפני החג אלא על עסקי אכילה סגי בחד יומא הכא דלהקרבה שצריך לחזר אחר עסקי הקרבה בעי תלתא יומי והלכך אסור לשאת ולתת בכל עניני מקח וממכר משום דשם עבודת כוכבים שגור בפיו ואזיל ומודי: **ערב** יו"ט האחרון של חג. הא דלא נקט (יום) הראשון של חג לפי שהם טרודים במצות לולב וסוכה ואין להם פנאי להרבות בסעודות וי"מ דהנך ארבעה פרקים טעמא רבה אית בהו יו"ט האחרון של חג לפי שהוא (ב) זמן בפ"ע וחלוק משלפניו תקנו להרבות בסעודה משא"כ בשביעי של פסח וגם הקרבנות שבשמיני היו בשביל ישראל וכל החג היו מקריבין נגד העובדי כוכבים וערב פסח לפי שהוא יום גאולה ויציאה לחירות ועצרת כדאמרינן בפרק אלו דברים (פסחים דף סח:) הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם ור"ה מפני שהוא תחלת השנה מרבים בסעודה לעשות סימן יפה וכמה עניני' עושים בו לסימן יפה כדאמר במסכת הוריות (דף יב.) וכריתות (דף ה:): **וכדברי** ר' יוסי אף עיוה"כ בגליל. תימה בפ"ק דכתובות (ה. ושם ד"ה אלא) דפריך תלמודא יוה"כ שחל להיות בשני בשבת ידחה גזירה שמא ישחוט בן עוף ואמאי שביק כל הני פרקים דד"ה ופריך לדברי רבי יוסי הגלילי וי"ל דשפיר פריך אליבא דרבנן דעיקר פירכיה מבן עוף דווקא דבהמה איכא טירחא יתירה להפילה ומידכר ובפרקים אלו אינם רגילין רק בבהמות וביוה"כ רגילים בעופות ודגים ודברים קלים כדאמרינן בב"ר (פ' יא) עובדא בההוא חייטא דזבן חד נונא (ג) בתריסר דינרין: **והתנן** שואלין בהלכות הפסח. ואע"פ שגם עתה שאין קרבן שואלין בהלכות הפסח קודם ל' יום מ"מ עיקר התקנה על הקרבן נתקנה כדאמר טעמא בפ"ק דפסחים (דף ו:) שהרי נביא עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני: **מנין** למחוסר אבר וכו'. פירוש להקריב לגבוה בבמה שלהן דאילו בבית המקדש אפי' בדוקין שבעין נמי אסור דכתיב ומיד בן נכר לא תקריבו ומייתי ליה ומכל החי דהזהיר הקב"ה לנח להביא מחוסר אבר בתיבה מפני שעתיד להביא מהם קרבן וא"ת הא לקמן בסמוך (דף ו.) אמר דהזהירו נמי מלהביא אל התיבה זקן וסריס ולא נאסרו לבני נח ועוד קשיא דקרא גבי בהמה טמאה כתיב שהם שנים שנים דכתיב ומכל החי מכל בשר שנים מכל תביא וגו' והנהו לאו בני קרבן נינהו אף לבני נח כדמשמע פרק בתרא דזבחים (דף קטז.) וי"ל דאין לאסור אלו (ד) זקן וסריס לקרבן במה שמעטם מהבאת התיבה כיון דאיכא למימר דהא דמעטן הכתוב היינו לפי שאינם ראוין לקיום העולם אבל מחוסר אבר אי לאו לאסרן לקרבן למה נמעטו מלהביאם לתיבה הרי הם ראוין לקיום העולם ובהמה טמאה ע"כ נמי לא מצי קאי דכיון דשלמים נמי לא חזו להקרבה: **מנין** למחוסר אבר שאסור לבני נח. יש לדקדק מלשון אסור שהוא איסור גמור ובן נח מוזהר בדבר ותימה מ"מ לא חשיב ליה בהדי ז' מצות שנצטוו ויתחייבו עליו מיתה ואין לומר משום דאזהרתיה לא כתיבא בהדיא הא מכלל הן אתה שומע לאו כדדרשינן(ה) מכל עץ הגן אכל תאכל ולא גזל ודבק באשתו ולא באשת חברו אלא י"ל דהאי קום עשה הוא דמאיש איש מרבינן(ו) שהעובדי כוכבים נודרים נדרים ונדבות כישראל ואם נדר מחוסר אבר אמרינן ליה קום והבא קרבן שלם וקום ועשה לא קחשיב והא דאמרינן פ"ק דקדושין (דף כד:) דמלרבינן מן העוף ולא כל העוף למעוטי יבשה גפה נקטע רגלה ל"ל פשיטא דמי איכא מידי דלישראל שרי ולעובד כוכבים אסור וי"ל דס"ד כיון שאלו מומין הפוסלין בבהמה הותרו בעוף כדאמרינן(ז) תמות וזכרות בבהמה ואין תמות וזכרות בעוף ובבהמה אין חילוק בין במומין בין במחוסר אבר בעוף נמי נימא כיון שהותרו המומין מחוסר אבר נמי נשתרי קמ"ל מן העוף ועוד י"ל דאי לא כתיב מן העוף לאסור מחוסר אבר לישראל הוה אמינא דבני נח משתרו והכתוב בא לאסור לישראל אע"ג דכתיב גבי בני נח כדאמר בפ' ארבע מיתות (סנהדרין דף נט.) כל מצוה שנאמרה לבני נח ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לבני נח נשנית בסיני לזה ולזה נאמרה (ועי' תוס' זבחים קטו: ד"ה ושניהם):

אלא

עין משפט נר מצוה

ח א מיי' פי"ב מהל' שחיטה הל' יד סמג לאוין קמט טוש"ע י"ד סימן טז סעיף ו:

ט ב טוש"ע א"ח סימן תכט סעיף א:

י ג מיי' פ"ו מהל' ביאת מקדש הלכה ה ופ"ב מהל' איסורי מזבח הל' א:

יא ד מיי' פ"ט מהל' שחיטה הל' א סמג לאוין קלב טוש"ע י"ד סימן נו סעיף יח וסימן פו סעיף ט:

◆

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מנין וכו' **אמרינן** לו קום והבא קרבן שלם. יש לעיין למה אומרים לו הבא שלם וכי מחוייב הוא בכך להביא קרבן שלם אף בנדר ואמר הרי עלי מכל מקום אין בן נח מצווה על לאו דלא יחל ועל מוצא שפתיך אלא דבכוונה להקריב מחוסר אבר אומרים לו שלא יקריב אבל להביא אחרת מנין לנו:

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בגליל וכו' קתני מיהא ערב יו"ט: **(ב)** תוס' ד"ה ערב וכו' לפי שהוא יו"ט בפני עצמו וחלוק: **(ג)** ד"ה ומיהו וכו' נונא בתריסר: **(ד)** ד"ה מנין וכו' וי"ל דאין לאסור אלו (זקן וסרים) תא"מ וכ"כ הגה"ה היא:

◆

רבינו חננאל

ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר וגו' ולא נתן ה' לכם לב לדעת וגו': א"ר יוחנן ש"מ לא קאי איניש אדעתא דרביה עד ארבעין שנין: **פיס'** שלשה ימים לפני אידיהן אסור לשאת ולתת עמהן כו' ומקשי' ומי בעינן לאיתרחוקי מינייהו כולי האי משום דחיישינן דלמא האי דזבני לעבודת כוכבים שלהן ובני והתנן בשחיטת חולין פרק אותו ואת בנו. בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו וכו' הנה יום אחד די לנו להכנת המועד. ופרקי' גבי יום טוב שלנו דלאכילת שלמים לעצמו הוא דקא זבין סגי ליה בחד יומא הכא דלהקרבה לעבודת כוכבים בעי ליה מכין מקמיה תלתא יומין. אי הכי טפי בעי דהא תנן שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח ל' יום וכו' וקיימא לן דמזהירין להו לישראל כדי שיזמינו קרבנותיהן למועד. ופרקי' אנו בעינן בהמה מנוקה מכל מום להקרבה ואפילו מדוקין שבעין בעינן ל' יום להכנה אינהו דלא חיישי משום מום אלא למחוסר אבר סגי שלשה ימים

מסורת הש"ס

א) [נ"ל ארבעים שנה במדבר], ב) [בע"י איתא רבא], ג) [עי' תוספות סוטה כב: ד"ה ועד כמה], ד) ב"ק ח. ע"ש, ה) [ב"ק ח. פג.], ו) חולין פג., ז) [נ"ל וכתניא], ח) מגילה כט: פסחים ו. סנהדרין יב: [ר"ה ז. בכורות נח. תוספתא מגילה פ"ג ה"ב], ט) לקמן נא. זבחים קטו. כל הענין, י) [חולין נו:], כ) [עירובין נה:], ל) [חגיגה ט.], מ) [נ"ל וערב יוה"כ], נ) [יומא פא:], ס) [נ"ל עיו"ט], ע) [סוכה נה:], פ) [סנהדרין נז:], צ) [נזיר סג.], ק) [קידושין לד:].

◆

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נָתְנָה לִּי מִן הָעֵץ וָאֹכֵל: בראשית ג יב
2. וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לֹא בָלוּ שַׂלְמֹתֵיכֶם מֵעֲלֵיכֶם וְנַעַלְךָ לֹא בָלְתָה מֵעַל רַגְלֶךָ: דברים כט ד
3. וְלֹא נָתַן יְיָ לָכֶם לֵב לָדַעַת וְעֵינַיִם לִרְאוֹת וְאָזְנַיִם לִשְׁמֹעַ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: דברים כט ג
4. אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל כָּל מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר: ישעיהו לב כ
5. זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה קִצְרוּ לְפִי חֶסֶד נִירוּ לָכֶם נִיר וְעֵת לִדְרוֹשׁ אֶת יְיָ עַד יָבוֹא וְיֹרֶה צֶדֶק לָכֶם: הושע י יב
6. הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וַאֲשֶׁר אֵין לוֹ כָּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב: ישעיהו נה א
7. וּמִכָּל הָחַי מִכָּל בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכֹּל תָּבִיא אֶל הַתֵּבָה לְהַחֲיֹת אִתָּךְ זָכָר וּנְקֵבָה יִהְיוּ: בראשית ו יט
8. גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם שִׁבְעָה שִׁבְעָה זָכָר וּנְקֵבָה לְחַיּוֹת זֶרַע עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ: בראשית ז ג

◆

לעזי רש"י

טיי"לא, קרום על העין הפוגע בראיה.

◆

מוסף רש"י

ולא נתן ה' לכם לב וגו'. שאין אדם עומד על סוף דעתו של רבו וחכמת משנתו עד ארבעים שנה ולפיכך לא הקפיד עליכם המקום עד היום הזה (דברים כט ג). בארבעה פרקים בשנה. לפי שישראל עושין סעודות ושוחטין, והלוקח בהמה אינו לוקח אלא לשוחטה מיד, ולפיכך המוכר בהמה לחבירו ומכר תחלה אמה או בתה בו ביום, צריך שיאמר לשני דע לך שהיום מכרתי אמה לשחוט או בתה מכרתי לשחוט, שמא כבר נשחטה (חולין פג.). **עיו"ט האחרון של חג.** ביום טוב האחרון של חג היו מרבין בשמחה מפני שרגל לעצמו הוא וחביב עליכן (שם). **שחיין ראשי אברים שלה.** ולמה לי לאזהורי עלייהו אי לאו משום הקרבה שהקריב מהן נח מן התיבה (זבחים קטז.). שגלוי וידוע לפניו שעתיד להקריב נח, כדכתיב ויקח מכל הבהמה הטהורה וגו' (לקמן נא.). **מלחיות זרע נפקא.** דבר שעושה פירות, וטריפה שניקב קרום של מח או שחתכו רגליה שוב אינה יולדת (שם).